

Dr hab. Justyna Tymieniecka-Suchanek, prof. UŚ
Instytut Literaturoznawstwa
Wydział Humanistyczny
Uniwersytet Śląski
justyna.tymieniecka-suchanek@us.edu.pl

Katowice, 26 sierpnia 2021 roku

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Kamili Filipczyk
Etos walki narodowowyzwoleńczej
czeczeńskiej irredenty przelomu XX i XXI wieku. Studium pieśni
przygotowanej na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Gdańskiego
pod opieką naukową dr hab. Moniki Rzczyckiej, prof. UG
(Gdańsk 2021, ss. 291)

Czeczenia, jej historia i kultura, a zwłaszcza różne kontrowersje wokół konfliktu czeczeńsko-rosyjskiego, czy szerzej niezwykle złożona sytuacja społeczno-polityczna na Kaukazie coraz częściej stają się przedmiotem poważnej debaty naukowej. W ostatnich latach zainteresowanie wielu badaczy koncentruje się zarówno na dawnych, jak i współczesnych dziejach Czeczenii¹, głównie na wojnach budzących poważne obawy,

---

¹ С. АЙЛАРОВА: *На пути к российской государственности (русско-чеченские отношения в статье У. Лаудаева «Чеченское племя»)*. „Известия вузов. Северо-кавказский регион общественные науки. Приложение” 2003, № 4; E. JANUSZEWSKA: *Stosunki rosyjsko-czeczeńskie na tle konfliktów zbrojnych i w narracjach uchodźców z Czeczenii*. „Przegląd Wschodnioeuropejski” 2010, nr 1; M.A. DOMAŃSKI: „*Kaukaska pętla śmierci*” – geneza konfliktu rosyjsko-czeczeńskiego. „Journal of Modern Science” 2014, nr 4(23); P. ZAJĄC: *Geopolityczne znaczenie Czeczenii w polityce Federacji Rosyjskiej*. „Przegląd Geopolityczny” 2015, nr 12; Д.В. ОВСЯННИКОВ: *К вопросу о роли исламского фактора в военно-политических событиях в Чечне в первой четверти XIX в.* „Вестник СПбГУ” 2014. Сер. 2; P. ТОВСУЛТАНОВ: *Политика царской России в Чечне на рубеже 1840–1850-х годов* „Научный журнал КубГАУ” 2017, № 131(07); P.A. ТОВСУЛТАНОВ, Л.Н. ГАЛИМОВА, Э. ОЗДАМИРОВА: *К вопросу об историографии кавказской войны*. „Самарский научный вестник” 2017, Т. 6, № 3 (20); P. BIELICKI: *Znaczenie relacji rosyjsko-czeczeńskich dla współczesnego bezpieczeństwa międzynarodowego*. „Nowa Polityka Wschodnia” 2018, nr 4 (19).

które wyrażali i wyrażają nadal autorzy utworów literackich². Wystarczy przypomnieć prorocze słowa Michaiła Lermontowa o tym, że „historia kaukaskich (tu czeczeńskich) zmagania z Rosją zapisze jeszcze niejedną kartę”³. Zmagania te znajdują niepowtarzalny wyraz w twórczości Timura Mucurajewa, o czym dobitnie przekonuje interesująca i nowatorska dysertacja Pani mgr Kamili Filipczyk *Etos walki narodowyzwoleńczej czeczeńskiej irredenty przelomu XX i XXI wieku. Studium pieśni*. Problem etosu walki o niepodległość prowadzonej przez naród czeczeński na przełomie XX i XXI stulecia z perspektywy literaturoznawczej jest w polskiej rusycystyce – co należy podkreślić – tematem nowym.

Warto zauważyć, że Pani mgr Kamila Filipczyk zainicjowała szeroko zakrojone studia nad twórczością czeczeńskiego barda, wprowadzając je do polskiego obiegu naukowego już kilka lat temu i pozostaje im wierna traktując tę patriotyczną twórczość jako literacko-muzyczne świadectwo wojen czeczeńsko-rosyjskich, toczących się w latach 1994–1996 i 1999–2009, jako formę współczesnego eposu odzwierciedlającego wielowiekową tradycję *illi* – pieśni czeczeńskiej. Jest w tej pracy sporo niejasności i domysłów, jeśli chodzi o postać i działalność samego Timura Mucurajewa, o którym pojawiają się niewiarygodne informacje, np. na stronach internetowych prowadzonych przez fanów barda, co Doktorantka wskazuje jako pewną bolączkę (zob. s. 34-35). Sama również zwraca uwagę na błędy i nieścisłości, które dostrzegła w jednym ze szkiców Konstantego Usenki poświęconych Mucurajewowi, ale nie uściśliła, o jakie konkretnie mankamenty chodzi (zob. przypis 29 na s. 11).

Praca doktorska P. mgr Kamili Filipczyk składa się ze wstępu, który uzupełniają pożyteczne uwagi redakcyjne, czterech proporcjonalnych względem siebie rozdziałów, zakończenia, przejrzystego aneksu (prezentującego całokształt twórczości Timura Mucurajewa, czyli zbioru tytułów niemal stu pieśni zebranych w ośmiu albumach z uwzględnieniem pięciu utworów spoza tych albumów), glosariusza (wyjaśniającego terminy), bibliografii (liczącej 174 pozycje w języku polskim i angielskim oraz 96 w języku rosyjskim), a także trzech streszczeń (w języku polskim, angielskim i rosyjskim).

---

² Ш.А. ГАПУРОВ, В.Х. МАГОМАЕВ: *Кавказские мотивы в творчестве русских поэтов и писателей – участников кавказской войны*. „Известия соикси” 2014, № 14(53); G. CZERWIŃSKI: *Dwóch (mimowolnych) uczestników zdarzeń i ich „reportażowe” świadectwa o Czeczenii: Arkadij Babczenko i Nikołaj Mamulaszwili*. W: *Wschód muzułmański w ujęciu interdyscyplinarnym. Ludzie – teksty – historia*. Red. G. CZERWIŃSKI, A. KONOPACKI. Białystok 2017; A. BORKOWSKA: *Transformacja mitu o bohaterstwie w rosyjskiej współczesnej powieści wojennej*. „Acta Polono-Ruthenica” 2018, nr XXIII/3.

³ G. JATCZAK: *Kaukaz w ostatnim roku życia i twórczości Michaiła Lermontowa*. „Studia Rossica Posnaniensia” 2012, vol. XXXVII, s. 93.

Rozprawa zawiera również 22 ilustracje wzbogacające estetyczną stronę wizualną pracy. Każdy z czterech rozdziałów, zatytułowanych kolejno *Historia*, *Mit*, *Duch* i *Przestrzeń*, układający się w interesujący schemat koncepcyjny, został podzielony na podrozdziały. Ich liczba została zróżnicowana w zależności od potrzeb merytorycznych, tj. od kilku do kilkunastu podrozdziałów, których tytuły są adekwatne do zawartych w nich treści rozwijających się w logicznym, uporządkowanym merytorycznie i przejrzystym toku naukowego wyводу uwieńczonych poprawnymi wnioskami oraz przekonującym podsumowaniem zawartym w zakończeniu.

Należy zaznaczyć, że Doktorantka korzystała z wielu wartościowych opracowań, przydatnych w studiach nad podjętym zagadnieniem. Sugeruję jednak, żeby podczas przygotowania wydania książkowego, uzupełnić bibliografię jeszcze o kilka cennych pozycji, które wzbogacą tę interesującą rozprawę. Są to nie tylko pozycje przytoczone przeze mnie w przypisie 1 i 2 niniejszej recenzji, których w bibliografii nie znalazłam, ale również takie, jak:

- *Czeczenia – Rosja. Mity i rzeczywistość*. Red. J. BRODOWSKI, M. SMOLEŃ. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego. Kraków 2007.
- J. FERENC: *Świat odwraca wzrok: Czeczenia w świetle prawa i w oczach świata*. Wydawnictwo Adam Marszałek. Toruń 2004.
- P. GROCHMAŁSKI: *Czeczenia: rys prawdziwy*. Wydawnictwo „Atla 2”. Wrocław 1999.
- M. MACIEJAK: *Anatomia konfliktu rosyjsko-czeczeńskiego. Grozny 1994/1995, 1999/2000*. Inforteditions. Zabrze – Tarnowskie Góry 2018.
- P. OLCHOWSKA: *Spoleczna konstrukcja problemu niepodległości Czeczenii*. Wydawnictwo Adam Marszałek. Toruń 2018.
- J. SZUKALSKI: *Przeobrażenia polityczno-ustrojowe w Czeczenii w latach 1990-2000*. Wydawnictwo Adam Marszałek. Toruń 2015.

Rozprawa doktorska Pani mgr Kamili Filipczyk posiada wiele zalet. Po pierwsze, jest pracą interdyscyplinarną, a więc nie tylko spełnia, ale z powodzeniem realizuje oczekiwania współczesnej humanistyki. Literaturoznawcze rozważania analityczno-interpretacyjne Autorka umiejętnie wzbogaciła o wielowymiarowe aspekty historyczne, antropologiczno-kulturowe, etnograficzno-etnologiczne, mitologiczne, socjologiczne,

etyczne i politologiczne, co pozwoliło odsłonić fascynujące historiozoficzne zjawisko „idei czeczeńskiej” umożliwiając głębsze zrozumienie sensów ukrytych w omawianych pieśniach czeczeńskich, których rozumienie jest odmienne na poziomie opozycji „My (Swoi/Nasi) – Oni (Inni/Obcy)”. Po drugie, niewątpliwą zaletą recenzowanej pracy jest zwrócenie uwagi na interesującą psychologiczną „zagrywkę” barda tworzącego pieśni wojenne i patriotyczne w języku rosyjskim, a więc w języku wroga, co Doktorantka wyjaśnia jako bezpośredni przekaz opowieści o Czeczenii skierowany do szerszego audytorium, który znajduje większy społeczny odzew i może być traktowany jako wyrafinowany zabieg psychologiczny – broń skierowaną w rosyjskiego przeciwnika. Zastosowanie tego chwytu ma na celu dekonstrukcję i zniszczenie ideologii wroga.

Jak już wspomniałam wyżej na rozprawę składają się cztery rozdziały, z których pierwszy tworzy erudycyjne ramy teoretyczno-faktograficzne pracy pełniąc ważną rolę historycznego wprowadzenia do prawidłowego rozumienia pieśni Timura Mucurajewa. Pozostałe trzy rozdziały pełnią funkcję analityczno-interpretacyjną pracy. W rozdziale drugim *Mit* omówiono topos wilka, wykorzystanie wilczych motywów w pieśniach na szerokim tle stosunku Czeczenów do natury jako takiej. Szkoda tylko, że Doktorantka pomija w rozważaniach o wilkach i w bibliografii esej polskiego literaturoznawcy – Grzegorza Czerwińskiego, który kilkanaście lat temu niektóre z tych wątków pobieżnie omówił na łamach miesięcznika „Dziki Życie” (zob. G. Czerwiński: *Czeczeńskie wilki – symbol wolności i walki*. „Dziki Życie” 2006, nr 6), nawiązując do czeczeńskiej legendy z nr. 5/2006 tegoż ekologicznego pisma. Rozważania Doktorantki na temat statusu wilka w kulturze czeczeńskiej są niezwykle interesujące i inspirujące. Stanowią nie tylko cenne uzupełnienie wielowymiarowych treści zwartych w interdyscyplinarnej monografii pt. *Wilki i ludzie. Małe kompendium wilkologii* pod redakcją naukową Dobrosławy Wężowicz-Ziółkowskiej i Emilii Wieczorkowskiej (Katowice 2014), ale z pewnością zwrócą uwagę badaczy z kręgu *animal studies*, ponieważ można doszukać się w nich zarówno nowych argumentów w obronie tego gatunku, o czym kiedyś wiele pisano (zob. В.Е. Боре́йко: *В зашциту волков*. Киев 2011), jak i spojrzeć na relacje człowiek – wilk(i) z innej / nowej perspektywy kulturowej. Co więcej, mit wilka stale powraca i uaktualnia się na wiele różnych sposobów w kolejnych rozdziałach dysertacji. Zaskakujące jest to, że w czeczeńskim myśleniu ekologicznym i nieantropocentrycznym można doszukiwać się antycypacji idei posthumanistycznych. Natomiast w rozdziale trzecim *Duch* Doktorantka omawia zagadnienia związane z czeczeńską duchowością, bytem, obyczajowością i kodeksem etycznym z dominującym pojęciem rycerskości i

wolności. Z kolei rozdział ostatni pt. *Przestrzeń* prezentuje swoiście zmitologizowaną czeczeńską „orientację” w przestrzeni świata, analizuje motywy sakralnego centrum realizowanego w górach, kamieniach, wieżach, miastach. Doktorantka wychodzi tutaj od omówienia bardzo istotnego punktu odniesienia, jakim jest dla czeczeńskiej walki narodowowyzwoleńczej ojczyzna i związana z nią przestrzeń, która znacznie wykracza poza rozumienie geograficzne, stając się symbolicznym znakiem umownym na wielu różnych poziomach. Rzetelne, wnikliwe i wysoce kompetentne rozważania naukowe zaprowadziły Doktorantkę do prawidłowych wniosków. Sprowadzają się one głównie do wyeksponowania wielofunkcyjności patriotycznych pieśni Timura Mucurajewa, a więc są one orężem politycznym w walce o niepodległość, stanowią wezwanie do boju, pełnią funkcję informacyjną jako narzędzie mobilizacji, a jednocześnie „rozsadzają” niczym „wirus” rosyjski kod kulturowy (zob. s. 249), stają się narzędziem pamięci (zob. s. 251).

Na uznanie zasługuje wysoki poziom merytoryczny i erudycyjny omawianej rozprawy doktorskiej, w której z pełnym profesjonalizmem zastosowano metodologię hermeneutyczną z uwzględnieniem elementów krytyki mitograficznej oraz narzędzia charakterystyczne dla nurtów postkolonialnych. Doktorantka słusznie uzasadnia, że zastosowane hermeneutyczne instrumentarium okazało się „kluczowe w egzegezie ukrytych sensów analizowanej twórczości. Z kolei krytyka mitograficzna była szczególnie ważna ze względu na kategorię *sacrum*, która przenika czeczeńską duchowość oraz etos walki, aktualizując się w pieśniach Mucurajewa. Natomiast narzędzia krytyki postkolonialnej pozwalają wyodrębnić nie tylko dychotomie charakterystyczne dla sytuacji walki w wrogiem, ale także skomplikowane zależności łączące subalterna z hegemonem” (s. 287). Co ciekawe, Doktorantka potraktowała postkolonializm nie tyle jako metodę badawczą, co swoiste ujęcie etyczne („wybór etyczny”), o czym pisze *expressis verbis* (s. 15).

Oprócz wykorzystanych w rozprawie metod postkolonialnych, które od pewnego czasu są obecne we współczesnym dyskursie naukowym dotyczącym Czeczenii (np. M. Беляева: *Постколониальный дискурс в произведении Германа Садулаева «Я – чеченец!»*. „Филология и культура” 2019, №2(56); J. Pisarska: *Rosyjska tożsamość postkolonialna („Jestem Czeczenem” Германа Садулаева)*. „Przegląd Rusycystyczny” 2019, nr 2), można by było również metodologicznie wpisać omawiany w pracy temat w studia nad innością, co Doktorantka kilkakrotnie sugeruje (zob. np. s. 186, s. 253). Szkoda więc, że nie podjęto tutaj zagadnienia Innego i inności, do czego

daje asumpt twórczość Mucurajewa. Rozważania mogłyby wówczas podążyć tropem wskazanym przez takich filozofów, jak Edmund Husserl, Hans-Georg Gadamer czy Jacques Derrida, którzy stawiają pytania o możliwości, granice i sposoby poznania inności czy Innego. Z tych pytań wynikać mogą kolejne w badaniach nad twórczością Timura Mucurajewa nowe pola eksploracji, np. próba zdefiniowania Innego w pieśni czeczeńskiej (Czeczeni czy Rosjanie jako Inni?), stereotypowe wizje Inności, opozycja Inny – Swój, kształtowanie się tożsamości Innego itp. Warto również podkreślić, że odwołując się do pieśni Mucurajewa, które – jak słusznie konstataje Doktorantka – „trudno zaliczyć do poezji szczególnie wyrafinowanej” (s. 19) pozwala na usytuowanie omawianej pracy doktorskiej w nurcie literaturoznawstwa studiującego tzw. „middle literature” (zob. np. *„Literatura środka”. Kontekst słowiański*. Red. B. Stempczyńska, L. Mięowska. Katowice 2011). Dlatego warto byłoby zastanowić się, czy można uznać twórczość Mucurajewa za syntezę literatury elitarnej i popularnej/masowej, wysokiej i niskiej. Do takiego ujęcia zachęca wskazany przez Doktorantkę „popkulturowy” rys i „propagandowy”, a nawet „pedagogiczny” charakter tej twórczości (zob. s. 19).

Omawianą tu pracę uznać należy za niezwykle ważny głos we wspomnianej na początku debacie naukowej, za udaną próbę zrozumienia i opisanie specyfiki Czeczenii oraz ewolucji narodowyzwoleńczego światopoglądu zarówno na poziomie ogólnych przemian, jak i jego przejawów we współczesnej kulturze. Podejmując się napisania pracy o etosie walki narodowyzwoleńczej czeczeńskiej irredenty na przełomie XX i XXI wieku, mgr Kamila Filipczyk podjęła się wbrew pozorom niełatwego intelektualnie i koncepcyjnie zadania. Praca nad nim była zapewne nie lada wyzwaniem zarówno pod względem naukowym, jak i politycznym. Doktorantka sprostala wyzwaniu kierując się badawczym dystansem i obiektywizmem. Rozprawa pokazuje bowiem obraz Czeczenii nie tylko przez zsubiektywizowany pryzmat emocjonalnej i politycznie zaangażowanej wysoce patriotycznej twórczości Mucurajewa, ale również przez pryzmat skrupulatnie przestudiowanych historycznych źródeł. Jednak zabrakło wśród nich prac o islamie, a wykorzystana wiedza religijna w odniesieniu do Czeczenii wydaje mi się w omawianej pracy zbyt uproszczona oraz nieco powierzchowna. „Przedstawiciele islamu oficjalnego i członkowie bractw sufickich twierdzą, że północnokaukaski islam – jak podkreśla Maciej Falkowski – różni się od reszty świata islamskiego, ma własne tradycje, obrzędy i formy kultu” (zob. M. Falkowski: *Kaukaz Północny: rosyjski węzeł gordyjski. Najważniejsze problemy i konflikty w regionie i ich wpływ na przyszłość Rosji*. „Praca OSW” 2014, nr 16, s. 12).

Moje wątpliwości budzi dwuczęściowy tytuł rozprawy, który powinien brzmieć: *Etos walki narodowyzwolenczej czeczeńskiej irredenty na przełomie XX i XXI wieku. Studium pieśni Timura Mucurajewa*. Podtytułu raczej nie należy sprowadzać do ogólnego studium pieśni (czeczeńskiej), a wyłącznie do pieśni Timura Mucurajewa, ponieważ głównie w odniesieniu do jego twórczości prowadzony jest dyskurs o etosie walki Czeczenów o niepodległość. Autorka wprawdzie niejednokrotnie odwołuje się do utworów innych twórców (np. Ahmada Sulejmanowa, Banny Gajtukajewej, Makhala Sajdulajewa, Musy Geszajewa, Jamlichana Chasbulatowa, Mohmada Mamakajewa, Imama Alimsultanowa, Mohmada-Salaha Gadajewa), ale nie czyni tego na tyle często i nie dostarcza na tyle dużego objętościowo czy merytorycznie materiału, by można było mówić o studium pieśni czeczeńskiej jako takiej. Na marginesie warto zaznaczyć, że brakuje tu wyznaczników gatunkowych pieśni z literaturoznawczego punktu widzenia. W przypadku wyżej wymienionych poetów częściej jest mowa o ich wierszach, a nie pieśniach, a – jak Autorka zaznacza w zakończeniu – jej praca stanowi prolegomena do dalszych rozważań o czeczeńskiej pieśni: „Na koniec warto zaznaczyć, że niniejsza praca otwiera pole do dalszych studiów nad czeczeńską pieśnią. Obszerniejszej analizy wciąż nie doczekała się licząca kilkadziesiąt utworów twórczość Imama Alimsultanowa. W toku badań udało mi się odnaleźć również inne „muzyczne druki ulotne” czasów czeczeńskiej irredenty [...]” (s. 255). Jest to więc niewątpliwie praca ważna, potrzebna i inspirująca, a co więcej – jak wskazuje sama Doktorantka – otwiera ona nową drogę badawczą zachęcając do podjęcia nieco zaniedbanej dyskusji nad spuścizną innych czeczeńskich twórców.

Praca doktorska Pani mgr Kamili Filipczyk to poważne i solidne studium pieśni Timura Mucurajewa, których literaturoznawcza analiza i interpretacja odzwierciedliła kulturową tożsamość Czeczenów. Rozprawę tę można odczytywać na dwa sposoby. Pierwszy, jako rzeczowe wprowadzenie do współczesnych studiów nad istotą etosu walki narodowyzwolenczej czeczeńskiej irredenty na przełomie XX i XXI wieku, z którego został wyłoniony prawdziwy fenomen mentalności i charakteru narodowego kaukaskiego narodu. Drugi, jako pewien przewodnik po rozwijającej i zmieniającej się koncepcji, po „zakątkach” warsztatu badacza, który kształtuje się nieustannie będąc procesem. Autorka kilkakrotnie bowiem wskazuje, jak początkowo miała wyglądać ta rozprawa (zob. np. s. 12-13, s. 124). Dzięki temu Doktorantka określiła nowe tropy i ujęcia metodologiczne, np. ujęcie komparatystyczne (porównanie pieśni czeczeńskiej irredenty z polską pieśnią żołnierzy wyklętych), do którego zamierza powrócić w

przyszłej pracy naukowej zestawiając oba etosy i pieśni. Poza tym skrytykowała ona swój pierwotny zamiar, by dokonać podziału twórczości Timura Mucurajewa na pieśni świeckie (nieislamskie) i religijne, co pod wpływem głębokiego namysłu słusznie uznała za klasyfikację sztuczną i bezzasadną, choć potencjalnie możliwą do przeprowadzenia. Krytyczne spojrzenie na własne pomysły i przytoczone tu argumenty są rzadkim dzisiaj rodzajem autopolemiki, świadczącym o dojrzałym rozwoju naukowym i skłonności do wartościowej samooceny własnego warsztatu badawczego.

Podczas czytania rozprawy doktorskiej Pani mgr Kamili Filipczyk zwraca uwagę wielkie zaangażowanie i autentyczna pasja badawcza, co zaowocowało cennym oraz erudycyjnym opracowaniem, które stanowi fascynującą interdyscyplinarną dyskusję o statusie Czeczenów, pobudza do krytycznego myślenia na temat konfliktu między Rosją a Czeczenią i prowadzi do gorzkiej refleksji o kondycji współczesnego świata, w którym wciąż mają miejsce lokalne wojny, konflikty i zamieszki. Zaprezentowane w rozprawie rozważania o konflikcie rosyjsko-czeczeńskim można potraktować znacznie szerzej, jako uniwersalny głos wrażliwego badacza w obronie narodów uciśnionych, głos, który w obliczu niedawnych wydarzeń w Afganistanie jest, niestety, bardzo aktualny. Taka humanitarna i empatyczna nuta subtelnie pobrzmiewa w tej pracy, która mimowolnie każe zastanowić się nad niewłaściwym kierunkiem dzisiejszych wydarzeń i przemian w świecie. Sposób, w jaki Autorka wydobywa z twórczości Timura Mucurajewa tragiczne dzieje Czeczenów, niekończący się dramat ludzi, kobiet i dzieci, skazanych na śmierć mężczyzn, pozwala usytuować tę rozprawę w kręgu studiów nad traumą w obszarze literatury, które to studia od pewnego czasu rozwijają się w Polsce, o czym świadczą publikacje i seminaria organizowane m.in. przez naszych rusycystów (np. dr hab. Beatę Pawletko). Organizatorzy seminarium naukowego pt. „Rosyjskie traumy — świadectwa kulturowe” z 2017 roku, które odbyło się w Uniwersytecie Śląskim zaproponowali „podjęcie refleksji nad takimi zagadnieniami jak: trauma jako tabu kulturowe, polityczne i mentalne wyciszenie traumy, trauma kolektywna a trauma indywidualna, trauma a sytuacje graniczne (Gulag, Wielka Wojna Ojczyźniana, blokada Leningradu, wojna w Afganistanie, katastrofa w Czarnobylu, wojny czeczeńskie, Bieslan, Dubrowka i in.), trauma nieobecności grobów i zaburzonej żałoby, trauma mogił zbiorowych, trauma kolejnych pokoleń, kultura popularna a trauma, trauma a przekład, trauma ofiar i sprawców, trauma (post)imperialna i postzależnościowa”. Pieśni Mucurajewa z pewnością należy uznać również za literackie, a szerzej kulturowe świadectwo traumy.

Być może doczekają się one interpretacji w takim właśnie ujęciu, z perspektywy teorii i praktyki traumy.

Rozprawa doktorska Pani mgr Kamili Filipczyk zasługuje na publikację, jednak przygotowanie jej do druku wymagać będzie od Autorki solidnej redakcji stylistyczno-językowej z uwagi na dosyć liczne błędy, usterki, niedociągnięcia redakcyjne, literówki, powtórzenia, rusycyzmy i germanizmy. Przytoczę tylko niektóre z nich: „[...] to pozycja w nowatorska” (s. 7); „Новое Литературное Обозрение” (s. 7, przypis 11); „Jednym z dwóch odnalezionych przez ze mnie rosyjskich tekstów [...]” (s. 9); „Flaga Czechenii z wkomponowanym weń godłem” (s. 88); „Zastanawiające, że tematy i treści analogiczne do tych, które występują w zakazanych utworach, są obecne – a czasami ujęte w jeszcze bardziej ekspresyjny sposób, w pieśniach, które są obecnie legalne, np. w *Samaszkach* [...] opisujących masakrę, której dokonali w tytułowej wiosce Rosjanie” (s. 23); „wydaje się być” (s. 184). W pracy trzeba będzie ujednoczyć zapis w przypisach. Autorka niekonsekwentnie zapisuje skrót dotyczący tłumaczenia tekstów, np. na tej samej stronie (s. 15) w jednym miejscu figuruje zapis „tłum.” (przypis 44), a w innym „przeł.” (przypis 45). Jakiś chochlik spowodował błędny zapis stron, np. glosariusza i bibliografii w spisie treści, który nie odpowiada numeracji stron w tekście. Na pochwałę zasługują przytoczone przekłady filologiczne pieśni Timura Mucurajewa, ponieważ pozwolą przybliżyć twórczość barda czytelnikom, którzy nie znają cyrylicy, ale i tutaj niektóre frazy trzeba będzie językowo doszlifować.

Uważam, że rozprawa doktorska Pani mgr Kamili Filipczyk świadczy o pełnym i dojrzałym przygotowaniu Doktorantki do samodzielnej pracy naukowej. Opracowanie *Etos walki narodowowyzwoleńczej czecheńskiej irredenty przelomu XX i XXI wieku. Studium pieśni* spełnia warunki stawiane ustawowo rozprawom doktorskim, zgodnie z obowiązującą Ustawą o Stopniach i Tytułach Naukowych, więc wnoszę o dopuszczenie jej do publicznej obrony. Z uwagi na to, że wartość merytoryczna pracy, a zwłaszcza jej nowatorstwo i walory poznawcze znacznie przerastają usterki techniczno-redakcyjne i językowe, które można z powodzeniem usunąć na etapie przygotowywania rozprawy do publikacji, z pełną odpowiedzialnością wnoszę o skierowanie dysertacji do druku. Biorąc pod uwagę walory rozprawy doktorskiej umieszczone w niniejszej recenzji wnoszę również o jej wyróżnienie.

Justyna Tymentalska-Sulej